

La complicada relació entre el cinema i el periodisme

L'estrena de la pel·lícula sobre els Papers de Panamá torna a obrir el debat sobre la mitificació de la professió periodística en l'àmbit cinematogràfic i les diferències amb la vida real



Un dels moments de la pel·lícula «Los archivos del Pentágono» | 20th Century Fox

Una de les investigacions periodístiques amb més repercussió de l'última dècada va començar a fer-se pública el 3 d'abril del 2016. Centenars de noms relacionats amb les més altes esferes de la política, l'economia, les arts i les finances van sorgir a través de la informació filtrada a partir d'un disc dur de 2,6 terabytes relacionat directament amb un bufet d'advocats panameny: Mossack Fonseca. Els anomenats Papers de Panamá conformen una de les majors filtracions d'informació a la premsa que s'han fet mai, a més de ser un dels reportatges d'investigació col·lectius més importants del món.

Ara, Netflix i el director Steven Soderbergh s'han unit per presentar la versió cinematogràfica d'aquests fets: *The Laundromat* (<https://www.youtube.com/watch?v=glfd4rfecFs>). Protagonitzada per Meryl Streep, Antonio Banderas i Gary Oldman, explica la història d'una dona que combat un frau fiscal concret, per acabar estirant del fil i descobrir l'entramat dels Papers de Panamá. Un cop més, el cinema i el periodisme tornen a trobar-se en una cruïlla problemàtica, en un debat complex que enfronta els convençuts d'aquest gènere cinematogràfic i els grans detractors que consideren que es fan films d'una manera massa romàntica respecte a la professió.

El gènere periodístic, entès com una categoria cinematogràfica, és una de les més idealitzades, deformades i llamineres que es pot abordar a les pel·lícules. Altres categories més generalistes

també ho són, com els films policíacs, els que aborden la medicina, o els bèl·lics, que generen una aura èpica al voltant d'un horror humà indescriptible com una guerra. El periodisme, però, no escapa de totes aquestes generalitzacions que sorgeixen a partir de les càpsules de dos hores en què es converteixen les pel·lícules, i aquestes, no poden evitar convertir-se en objectiu de crítica, fiscalització i debat de tots els integrants del gremi.

Trobar l'equilibri, escriure un guió amb cura i aconseguir resumir-ho tot el millor possible és un repte inciat fa dècades en la indústria cinematogràfica que molts pocs han pogut resoldre

Els films de temàtica periodística solen generar dues respostes a tots aquells que formen part del col·lectiu i de la professió: o una glorificació exagerada de la trama o una crítica furibunda perquè la construcció cinematogràfica no és suficientment realista. El cinema, les pel·lícules i l'audiovisual de ficció mai podran ser una veritable crònica de la vida periodística però tampoc han de pretendre ser-ho. Trobar l'equilibri, escriure un guió amb cura i aconseguir resumir-ho el millor possible és un repte inciat fa dècades en la indústria cinematogràfica que molts pocs han pogut resoldre. El debat segueix sent fràgil, extens i amb la temptativa de convertir-se en etern. Com en el periodisme, cal un anàlisi reposat, sense grandiloqüències i amb una visió de paisatge extensa.

El cinema clàssic de Hollywood

?Escolta això? És la rotativa, amic meu, la rotativa. I vostè no pot fer res per aturar-la!?. La indústria clàssica de Hollywood era una màquina ben greixada de produir pel·lícules amb un estil grandiloqüent molt específic. Aquesta frase de Humphrey Bogart al film *El cuarto poder* és només un tast dels nivells romàntics i glorificadors que es van assolir en moltes de les cintes periodístiques de l'època que va dels anys 30 fins als anys 70. Com també ho van fer les policiaques o les bèl·liques: Hollywood no distingia gèneres i ho enlluernava tot per igual. Formava part de l'essència del moment, d'un imaginari col·lectiu de la societat nord-americana que es recreava en emmirallar-se en tots els seus productes de ficció creats sota la calor de Califòrnia.

Tot i això, aquestes pel·lícules acaben renegant de l'esperit periodístic més pur i honest? Les hem de considerar una deformació romàntica de la professió? O potser hauríem de considerar-les obres carregades d'èpica que enlluernen el món del periodisme des d'un marge tan creatiu com la ficció? Cap persona amb criteri consideraria que els thrillers d'Alfred Hitchcock són la imatge real dels detectius privats o del departament de policia. Com tampoc les creacions de John Wayne són una radiografia exacta del Far West. El problema però, amb el gènere periodístic, és que els mateixos membres de la professió analitzen amb lupa totes aquestes pel·lícules com si fossin una crònica d'obertura política d'una primera plana d'un gran diari. Aquest exemple es multiplica si la pel·lícula està basada en fets reals, com la dels Papers de Panamà de Steven Soderbergh.



Walter Matthau i Jack Lemmon a la pel·lícula «Primera plana» Foto: Universal Pictures

El cinema de Hollywood, sobretot el de les primeres dècades del segle XX, és menyspreat per no recrear-se en un estil purità ni en crear consciència com el cinema d'autor o el cinema europeu, una fal·làcia de grans magnituds en el gènere periodístic aplicat al cinema. Des dels diàlegs entre Walter Matthau i Jack Lemmon a *Primera Plana* fins a la lluita contra la fauna nocturna de Nova York que protagonitza Tony Curtis a *Xantatge a Broadway*, passant pel periodista sense escrúpols que interpreta Kirk Douglas a *El Gran Carnaval*, fins a Barbara Stanwyck sent una intrèpida periodista que lluita contra els magnats propietaris de diaris a *Juan Nadie*, una obra inigualable de Frank Capra. Hollywood pot ser tan purità i respectuós amb el periodisme com el d'autor.

L'idealisme periodístic en totes aquestes pel·lícules no és una mala praxis periodística perquè en cap moment posa en dubte la realitat que viu (o ha viscut) el gremi. Encara millor, ajuda a projectar les frustracions d'una realitat cada vegada més difícil per al periodisme honest sobre totes aquestes ficcions de Hollywood, en blanc i negre, amb un àudio enllaunat que encara emociona els nostàlgics, amb històries i guions totalment extrapolables a una època actual.

La modernitat i els films basats en fets reals

L'any 1976 es va estrenar una pel·lícula que va suposar un abans i un després en el gènere periodístic cinematogràfic. Pel seu estil, per com tracta els fets de manera curosa i per iniciar un període de films basats en fets reals amb una transcendència notòria. *Todos los hombres del presidente* aborda la investigació periodística del *The Washington Post* sobre el cas Watergate, duta a terme pels periodistes Bob Woodward i Carl Bernstein. Els actors Robert Redford i Dustin Hoffman, engalanats en una mística, una fotografia i una trama sensacionals, van començar a crear escola i estil per a les futures pel·lícules que es basessin en fets reals periodístics.



Robert Redford i Dustin Hoffman a «Tots els homes del President» Foto: Warner Bros

Network (1976) i *Els crims del silenci* (1984) van consolidar el canvi de paradigma amb l'anterior època daurada de Hollywood. La primera, gràcies a una contundent sàtira sobre la televisió i la pèrdua del periodisme honest, en un negoci que deshumanitza els fets i perjudica profundament la professió. La segona, amb un gran protagonista encarnat per Sam Waterston, fugit del món occidental per explicar, basant-se en fets reals, els crims de guerra que va patir Cambodja durant la dècada dels anys 70.

La dècada dels 90 i els 2000 no van ser un període fructífer ni talentós per a les pel·lícules de periodisme -amb comptades excepcions com *El dilema* (1999), *Bona nit i bona sort* (2006) o *Zodiac* (2007)-, però les històries més contemporànies van tornar a posar el gènere sobre la taula, a més de guanyar premis i tornar a provocar un beneficiós debat per a la salut del periodisme (enfocat i projectat al cinema).

Spotlight (2015), *La veritat* (2015) i *Els arxius del Pentàgon* (2017) són les pel·lícules que eleven, un altre cop, la qualitat del gènere i aconseguen que es coneguin investigacions importantíssimes de la història del periodisme, que el públic generalista mitifiqui un altre cop els periodistes (en el bon sentit) i aquests mateixos s'emmirallin en històries passades del gremi, ja que com recordava un dels personatges de Woody Allen, la nostàlgia per temps passats és un dels majors desitjos de l'ésser humà. *La corresponsal* (2018), que repassa la vida de la cronista de guerra Marie Colvin, és un altre de les excel·lents produccions que omplen el mercat cinematogràfic.

***Spotlight* (2015), *La veritat* (2015) i *Els arxius del Pentàgon* (2017) són les pel·lícules que eleven, un altre cop, la qualitat del gènere i aconseguen que es**

coneguin investigacions importantíssimes

Tota aquesta anàlisi sobre el cinema i el periodisme gira al voltant d'un denominador comú que esdevé un dels pilars centrals de disputa, debat i controvèrsia arran de totes aquestes pel·lícules. La majoria dels escenaris, de les temàtiques o de les investigacions provenen dels Estats Units. És una de les grans problemàtiques generades arran d'una indústria plena de monopolis de distribuïdores, públic i finançament amb la mirada posada als EUA.

Tot i així, tenint present aquest inconvenient (que no és menor) i sent conscients de l'americanització del gremi en el cinema, es pot construir un debat molt més honest que el de la dualitat d'opinions entre detractors acèrrims i defensors a ultrança. Per molt que estiguin basades en fets reals, les pel·lícules no representaran mai la vida en la seva exactitud i complexitat. I com va afirmar un gran periodista polític, "la realitat que vivim és molt més simple i avorrida del que pot arribar a semblar".



Rachel McAdams, Michael Keaton i Mark Ruffalo a l'oscaritzada «Spotlight» Foto: Rocklin

El documental és la resposta?

L'exercici del periodisme és un ofici poc agrait, pervertit pels malaguanyats que han anat destruint la professió des de dins i amb l'inconvenient de compartir sostre amb diverses categories que han acabat embrutint el gremi per parts iguals, com els reporters de successos, els *hooligans* esportius amb micròfon o els *palmeros*. En el cinema és molt més difícil desgranar i destriar aquestes grans imperfeccions que formen part del dia a dia del periodisme.

Les pel·lícules no solen presentar les misèries, contradiccions i simplicitats a les que s'enfronten els i les periodistes. És per això que en algun punt del debat entre el periodisme i el cinema acaba apareixent sobre la taula el format documental, un dels formats cinematogràfics més menyspreats però encara reconeguts per la seva vàlua en aportar informació i arribar, a dia d'avui, a més gent que els telenotícies de caire generalista.

La resposta a l'equilibri entre els dos móns és el documental? Afirmar-ho o negar-ho és una temeritat només digna d'eminències d'ambdós sectors, com Costa-Gavras o Xavier Vinader. Del gènere documental, però, es pot analitzar la seva vàlua com a cronista d'uns fets determinats i la nul·la ficció que hi aboca. Tot i això, el format seguirà simplificant, resumint o abordant certes coses amb lleugeresa, un pecat que no es pot permetre el periodisme.

La resposta a l'equilibri entre els dos móns és el documental? Afirmar-ho o negar-ho és una temeritat només digna d'eminències d'ambdós sectors, com Costa-Gavras o Xavier Vinader.

Els fets o les conclusions que aporta el documental solen ser considerades raons inamovibles per tot aquell públic que no fiscalitza al mil·límetre el que li exposen. El documental sempre va acompanyat d'una aura errònia que li atorga la veritat absoluta, per definició. Això és inadmissible en qualsevol àmbit periodístic. Tampoc es pot deixar de banda que grans corporacions com Amazon o Netflix produeixen documentals i cap d'aquestes dues empreses multinacionals té vocació periodística de cap mena.

En definitiva, el cinema i el periodisme tornen a trobar-se com vells coneguts en un parc per jugar als escacs, com a antics companys de batalles i exposats, per sempre, a un públic exigent; a vegades equidistant i a vegades furibund, sempre crític i mai satisfet. El debat torna a estar sobre la taula i l'èpica, encara que sigui a través del cinema de Hollywood, dona ales a un periodisme que cada vegada perd més força, seguidors i defensors de la seva honestat. La vida real mai serà *Ciudadà Kane* però els periodistes són idealistes per convicció. O almenys haurien de ser-ho.